

FOLYÓIRAT SZEMLE.

A JÖVŐ ÚTJAIN. Pedagógiai folyóirat. Az Új Nevelés Ligája támogató-sával szerkesztik és kiadják Nemesné M. Márta és Balogh Mária. Megjelenik negyedévenként. Előfizetési ára egész évre 100.000 kor., pedagógusok részére 50.000 kor.

Ezen a címen Budapesten ez év elején egy új pedagógiai folyóirat indult meg. Az Új Nevelés Ligája kétvévenként nemzetközi kongresszusokat rendez, angol, német és francia nyelven folyóiratokat ad ki. Hivatalos lapja a svájci *Pour L'Ère-Nouvelle* (Geneve), az angol *The New Era* (London) és a német *Das Werdende Zeitalter* (Berlin). Alapszabályai nincsenek. Aki alapelvűt helyesli, a ligának tagjává válhat. Alapelvei: a modern pedagógia leghaladotabb gondolatai. Az új nevelés egész gondolkörének, minden munkájának és törekvésének középpontjában a *gyermek* áll. Arra törekszik, hogy a gyermek szellemi erejét megőrizze és fokozza. Ezért a nevelőnek bele kell magát élnie a gyermek egyéniségébe. Az új iskolának a gyermeki lélekben megnyilatkozó minden érdeklődésnek eleget kell tennie. Berendezésének, tantervének e feladathoz kell igazodnia. Kormányzását az önfegyelmezett gyermekek végzik tanítókkal. Önző verseny helyett a közösség szolgálatába álló munka szeretete uralkodik benne, melyben a nemek együttösen nevelődnek. A gyermek emberi mivoltának tudata és megbecsülése alapján áll az új iskola. A liga célja, hogy az alapelvek minél intenzívebben bevezetessenek a már fennálló régi iskolákba s új iskolák ez elvek alapján minél nagyobb számban alapítsanak. További célja, hogy a különböző képzettségű és rangú tanítókat minél szorosabb együttműködésre bírja s a szülőket és tanítókat közel hozza egymáshoz.

Ime látjuk, hogy a folyóirat a modern

pedagógiai irányok és törekvések ismeretét és propagálását tűzte ki céljául. Ez iránynak Németországban és Amerikában nagyon sok híve van. Az iskola reformjának, újjaalakításának kérdése már a háboru előtt foglalkoztatta a haladás eszméi iránt fogékony pedagógusokat. A háboru és a forradalmak még inkább táplálták e törekvéseket, melyeknek sok értékes gondolata között a legértékesebb az, hogy minden részletkérdés felett uralkodó szempont a gyermeki lélek, melynek érdekében a gyermektanulmányt erősebb lendülettel és újabb s helyesebb módszerekkel folytatja a pszichológia.

A folyóirat minden száma zárt egység lesz, ami úgy értendő, hogy minden szám egy tárgykört szolgál. Az első szám az új nevelés szellemébe vezet be, a második az új iskolarendszereket és módszereket, a harmadik az egyéni, a negyedik a társadalmi nevelés kérdéseit fogja ismertetni. A második évfolyam négy száma középpontjában a kisdéd, a gyermek, a serdülő és az ifju fog állani.

A folyóirat értékéről egy szám után nem tudunk ítéletet mondani. Tehát várjuk a következő számokat. Azt az érdemét azonban már most kiemelhetjük, hogy a köznevelés terén a nyugaton felvetődő legmodernebb eszmékkel és törekvésekkel ismerteti meg olvasóit s így érdeklődést kelt s forrongó, pezsgő, eleven életet teremt egy olyan területen, melyen a lelkek amúgy is kellenél hajlamosabbak a konzervatívizmusra.

Mi fájdalmasan gondolunk arra, hogy minő elérhetetlen távolságban vagyunk iskoláink szorongatott helyzetében s azokért való aggodalmaink közepette attól, hogy a nevelés kérdéssel elméletileg foglalkozhassunk! Mikor jó el már az a boldog idő, mikor ilyen problémák tanulmányozásának gondtalanul átadhatjuk magunkat? Mikor jutnak már a magyar iskola létéért és jogáért folyó

küzdelmek a béke és megnyugvás olyan állapotába, amely az iskola belső életével, a tanterv kiáltó észellenességével s az iskola és nevelés annyi más problémájával való nyugodt foglalkozást lehetővé teszi?

Dr. Gál Kelemen.

BUDAPESTI SZEMLE. Szerkeszti: Voinovich Géza. 1926. 1. (januári) szám. *Gróf Kiebersberg Kuno: Magyar kultúrpolitika a háború után. A berlini Friedrich Wilhelm Egyetem autójában tartott beszéd.* Magyarország a centrálizáció régi politikája helyett a kulturális decentralizáció útjára lépett. Ezért szükséges volt mind a négy régi egyetemét fenntartani. Viszont az Akadémia és más tudományos intézetek, múzeumok stb. egy testületeiben egyesítették (Gyűjteményegyetem), melynek személyzetét az állam fizeti ugyan, de tágkörű önkormányzati jogokkal van felruházva. A kulturális kapcsolat fokozására külföldön magyar tudományos (kutató) intézetek létesültek (Róma, Bécs, Dahlem). A középiskolák terén a humanista gimnázium és a reáliskola mellett új iskolatípus létesült: a reálgimnázium, központjában két modern nyelvvvel és a latinnal. (A megoszlás ez: 26 humanisztikus gimnázium, 17 reáliskola, 71 reálgimnázium.) A leánygimnázium mellett pedig létesítették a latin nélküli leánygimnáziumot. A népiskolát nyolc osztályúvá építik ki, melyet négyéves továbbképző tanfolyam egészít ki. — *Magyar Gyula: A Magyar Tudományos Akadémia és a magyar jogtudomány.* — *Császár Elemér: Bayer József emlékezete.* A kiváló drámatörténész küzdelmes életének és tudományos munkásságának érdekes rajza. Három főművének (A nemzeti játékszin története, A magyar dráma története, Shakespeare drámái hazánkan) beható jellemzése. A *Magyar Shakespeare Tár* szerkesztése. — *Bárány Gerő: Gondolatörökdek egy itáliai útról.* — *Balogh József: Klasszikus műveltségünk és a keresztény latinság.* A keresztény kultúra történeti egysége a mai gimnáziumi oktatásban az ókori klasszikusok olvasása révén csak hiányos megvilágításban részesül. A történeti szemlélet teljessé kell tenni a középkori latin irodalom főbb remekének bemutatásával. — *Radó Antal: Léway, a műfordító.* Léway műfordítóink sorában is a legdíszesebb helyet foglalja el. — *Vargha*

Gyula: A két testvér (költemény). — *Szász Béla: Arthur király halála* (Ó-angol ballada fordítása.) — *Balogh Jenő: Gróf Széchenyi István összes munkái*. A Magyar Történelmi Társulat kiadásában a M. Tud. Akadémia hozzájárulásával 1925-ben újabb három Széchenyikötet jelent meg: 1. *Naplói-nak 1814—1819 novemberig terjedő része* Vizota Gyula szerkesztésében és bevezetésével. 2. *A Kelet népe*, szerkesztette és bevezetéssel ellátta Ferenczi Zoltán. (Közi a Sz. művéhez fűződő vitákat is; Kosuth feleletét, Eötvös munkáját stb.) 3. *Széchenyi dóbiingi irodalmi hagyatékának III. köteté A Blick és kisebb dóbiingi iratok.* Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Tolnai Vilmos. Vizota bevezetése helyesbítésre szorul s nem készült elég átertessel. — *Vértes József: Újabb adatok gr. Széchenyi István első szerepléséről.* A bécsi állami levéltárnak *Privatbibliothek Seiner Majestät* (I. Ferenc) és a *Staatskonferenz* című aktacsomók érdekes ismeretlen adaléka. — *Kenedy Géza: Szabadsághőseink Itáliában.* Attilio Vigevano: *La legione ungherese in Italia* című, az olasz hadügyminisztérium kiadásában megjelent könyvének ismertetése. — k. I.: *Az erdélyi magyarság szellemi élete.* Dr. György Lajos *Pásztor-tűz-Almanachjának* méltatása s a belőle kialakult kép. II (februári) szám. *Mitrovics Gyula: Gyulai Pál esztétikája* A szerző rendszerbe foglalva taglalja Gyulát Pál esztétikai nézetét. Gyulát esztétikájának az irodalom a főforrása. Izzé a külföldi irodalmakon nemesedett, esztétikai szemléletéhez a távlatokat onnan vette, de egészében mégis a magyar irodalom talajából nőtt ki. „Az a magaslátot, amelyet irodalmunk Széchenyivel, Vörösmartyval, Petőfivel, Arannyal és Keménnyel elért, a gyakorlati esztétikában egyenlő értékű congenalitással Gyulát képviseli. Ama kor költészet és a Gyulát esztétikája egymásnak legméltóbb kiegészítői.” — *Káán Károly: Az erdők fenntartásának nemzetközi biztosítása.* A szerző az erdőpusztítások végzetes következményeinek kifejtése után bemutatja a *grenoblei* nemzetközi erdőszeti kongresszus elé terjesztett megindokolt javaslatát az erdő fenntartásának nemzetközi biztosításáról, melyet a kongresszus maga egészében el is fogadott. — *Császár Elemér: Bayer József emlékezete.* (Befejezés.) Bayer tudományos munkásságának jellemző

vonása, élete 1890-től haláláig. — *Magyar Zoltán*: *A magyar tudomány nemzetközi helyzete*. Áttekint a tudományos élet külföldi mozgalmain, a tudománypolitika legújabb törekvésein s ennek tanulságait alkalmazza a magyar tudományos életre. — *Csizik Béla*: *Franciaország állami pénzügyei és Caillaux kibontakozási terve*. — *Kéky Lajos*: *Erdélyi elbeszélők*. Objektív kritikai szemlé erősen föllendült erdélyi novellairódmunkáról. Kéky előtt *Berde Mária* látszik legtehetségesebbnek a két reprezentáns gyűjtemény (Benedek Elek; Erdélyi történetek; Kristóf György: Erdélyi lelke) írói közt, kinek *Haláltánc* című regényét (Budapest 1925) sok filozofia és elmélyedő lélekrajz jellemzi. *A Vian hold c.* kötet már visszaesés a regényhez képest mind zavaros történetével, mind keresett, újszerűséget hajszoló mondásaival. — *Sebesi Samu* gondolat ir, de témái elkopottak, kidolgozásuk nehézkes. — *Kovács Dezső*: reprezentáns rajza (Nagyasszony menni készül) „egyszerű eszközökkel csupa harmónia s édesen mosolygó humor.” „A szerző művelt melegszívű, tetszetős formakészű, egy-egy alakot pompásan megjelenítő, jóízű elbeszélő, de nagyon szegényes leleményű író.” „A szociálta eszmékkal való sajátos kacérkodás mellett sok melegség, lehangadt, okos életbölcesség van történetében. Vonzadalmához az egyszerű lelké állanak legközelebb s egy-egy meleg sugárral mélyre világít bennük”. Szilpusz hatása alatt írt humoreszkjelben van ötlet és fordulatosság, de ma már kopottan hatnak s humorá ritkán zavaróan hatású. — *Makkai Sándor* a mai Erdély legtöbb oldalú írói egyénisége. Az *Élet fejedelme* nemes és szép koncepciójú mű, de a kivitelben nem elég sikerült. Novellisztikus formába öltöztetett prédikációk ezek az elbeszélések, van bennük elég anachronizmus, sok bennük a retorika, az emberek elvesznek az eszmék mögött. *A Megszólnak a kövek* (Pásztortűz Könyvtár) nagyobb elbeszélői hivatásról tanuskodik, különösen a benne közölt három történeti elbeszélés. Úgy látszik, a történeti tárgyak földolgozása volna igaz tere Makkainak, mert a kötet többi dolgozata már kevésbé sikerült. — Az elbeszélők egy csoportja a székely föld szülőtte, költészete is a székely földben gyökerezik. „Közülök legjelentékenyebb hatással van Erdély magyarságára *Gyallay*

Domokos, kit Erdély tanítójaul is szoktak emlegetni”. Történeti témákat is szívesen választ, de legszívesebben az erdélyi népeletből meríti tárgyait (Föld népe). Elbeszélése nem moralizálnak, hanem bennük a tanulság mintegy a gyönyörködtetés nyomán fakad. Jóízű, friss elbeszélő. Rövid történetet a beszélgetések során perdülnek le; bennük minden az eszméltetőfil szánt csattanó felé siet, ezt készíti elő, ezt festi alá. Az udvarhelyi népeletnek sok jellemzőes alakját és jelenetét mutatja be. Parasztiált idyllt derlivel árasztja el; szegénységükben is könnyen áll tréfára a szájuk, mosolyra az ajkuk. — A többi székely írónál sokkal sötétebb és nyersebb az élet. *Balogh Endre* elbeszélése (Veronika négy kenyeré) a szegénységnek valami mellbeszútoán reálisztikus rajzát adja, minden érzélgőség nélkül. Kis regénye (A fehér rügy) tehetségre valló, szép, gondos munka. Hőse egyéni tragédiája mögött az erdélyi magyarság tragédiája is élénk sötétlik. Egyik ismeretője szerint „az emberli nyomor örök legendájának erdélyi variációját ő tudja legjobban elbeszélni”. De ennek az életnek nemcsak letörést írja meg, hanem orvosására is rámutat. Kiseb novelláiban is határozott törekvést látunk az összelitkozésekben vergődő lelkek gondos és elemző rajzára. Nála is van székely provinciálismus, de nem a művészet rovására. — Túlteng a székely provinciálismus, sőt legtöbbször tiszta kelmésséggé válik a székely eredetiség *Nyirő Józsefnél* és *Tamási Áronnál*. *Nyirő* „nem elbeszélő tehetség, allg van igaz novella-témája”. Keresi a néprajzi érdekességeket. „Témái közt sok a sekélyes, az érdektelen s kidolgozása sok esetben még az érdeket is élvezhetetlenné teszi. Legviszásabban érint erőlködő eredetiség, mely mellől hiányzik a kellő tehetség, tanultság és izlés”. Teletűzdel elbeszéléseit tudákos, laposan értekezésszerű részletekkel, érteimetlen kifejezésekkel. — *Tamási Áron* kötete (Lélekindulás) „egyenetlen, kiforratlan, fegyelmezetlen tehetség munkája, de van benne a sok salak közt valami figyelemreméltó őserő”. Ő is eredetiség, keresi az újszerű témákat, hajszolja az újszerű modort. A Székelyföld nála is a szegénység és nyomoruság világa. Hősei konok, szilaj emberek, a jóban gyengék, a bűnben nagyok. A tragikus összelitkozás rajzában valami szilaj erőt nyilatkoztat meg.

Nagy erővel és keserőséggel tükörzi a nagy világrendülést egy szenvedélyesen tragikus összeomlásban (Szász Tamás, a pogány). De sokszor szerelenségbe téved. Van benne sok kedves naivság, valami a népképzlet gyöngéden kedveskedő kifejezésmódjából, de lépten-nyomon kihoznak sodrunkból tudákoskodó részletel". Kockáztatja a költést „teljes egészében székely tájszólású nyelve is. Curtósumnak ez érdekes, de nem művészi". Az írónak még sokat kell tanulni és fejlődni az önfegyelem és izlés útján. — *Pálffy né Gúlcásy Irénnek* a gyűjteményekben bemutatott rajzai pompás nyelvi készségről tanuskodnak, de Tömörkény-utánzása nála már modorosságul hat — *Molter Károly: Barbár* c. novellájának tárgya jellemzetesen modern. *Hármas kis tükör* c. aprósága keresett formában keserűnyés szatirját adja az erdélyi viszonyoknak. — *Kacsó Sándor* novellája (Megnőtt közöttünk a hegy) Móricz hatás alatt, de figyelemreméltó erővel mondja el egy székely paraszt tragédiáját. — Végeredményben a berlini antológiát egységesebbnek és sikerültebbnek tartja a budapestinél. Az erdélyi elbeszélőkről szóló szemléjét Kéky e szavakkal végzi: „Van közöttük több, komoly figyelmet érdemlő tehetség, van munkásságukban sok elismerésre méltó buzgóság és szép törekvés: de vannak fattyúhajtások is. Ezeket le kell nyesegetnünk a lelkiismeretes kritikának. Útját kell állni annak, hogy tehetáégtelen írók vagy a magyar kultúra éltető hagyományai iránt elleneséges törekvések a magyar kultúra megmentésének lelszava alatt egyesüljenek. Annál melegebb szeretettel kell támogatni viszont azokat, kiknek munkásságát tehetség és magyarság összhangzatos ihlete sugallja".

Cs. B.

KLINGSOR. Siebenbürgische Zeitschrift. Geleitet von Heinrich Zillich. Klingsor-Verlag, Kronstadt. 3. Jahr, 1926, 1—3. Heft.

Klingsor a középkori német monda híres varázslója, aki Erdélyben lakik és aki súlyos misztikumával új erőt önt az elernyedő, reményvesztett lelkekbe. Itt, a hét vár tövén, szimbólum, a jövő építője, a jelen tette rázója. A munkáját pedig ugyancsak komolyan veszi: jól felkészült lelkek gondolatainak pergő zárótűzében újraedzve emelkednek fel,

a törpékhez nem szól; érettség kell ide! Megszállott az őszinte hódolat, amikor ezeket a füzeteket végigolvastam: a szász nép elbírta a gondolatok súlyát, melyet e folyóirat keményléptű munkásával vállalt rá; elbírta, mert a *Klingsor* 1924 áprilisában indult meg és azóta megszakítás nélkül teljesíti feladatát.

A gazdag tartalomban a kifejezetten szépirodalmi rész aránylag csekély. A lírai költemények — manapság nincs más költemény — a legmodernebb irányhoz tartoznak. A költők között az említett füzetekben *Karl Forek*, *Hans Ludwig*, *Manfred Sturmann*, *Hermann Klöss*, *Rudolf Geist*, *Leo Schmid*, *Otto Basil*, *Helmut Huchel* nevét olvastuk. Művészetük a jövő művészete, ugyanazon irányé, melynek minálunk *Ady Endre* tört határozottan kijelölt utat.

A novellák közül ki kell emelnünk *Erwin Wittstock* „*Rubaszárító kőtel és békepipa*” című munkáját. A fiuk indlánosdljának keretében oly biztos képet rajzol a szász faluról, hogy azt még a teljesen idegen is élénken el tudja képzelni. Kifejezéseinek sajátzerű fordulatai a halhatatlan *Mark Twain*re emlékeztetnek. — *Florian Seidl* rövidebb novellája komor hangulatú, tragikus eseményt örökít meg. *Manfred Sturmann* elbeszélése inkább rajz, a súlyos betegség gyötrelmek megrendítő biztosságú kifejezője.

A *Klingsor* erőssége azonban nem a szépirodalmi részben van. A német szellemnek csaknem kétszázéssztendő gondolata az, hogy népüket *nevelni kell*. Az esztétikai, öntudatos nevelésre *Lessing* óta minden nevesebb író nyújtott példát. A germán szellem kedveli az eszmék elméleti kifejtését. Ez a néhány füzet is számos értekezést tartalmaz, tele a legsúlyosabb gondolatokkal. Kifejtésükre itt alig lenne kellő tér, ezért csak azokkal foglalkozunk behatóbban, melyek figyelmünket valamely oknál fogva inkább megragadták.

Heinrich Zillich „*A romániai német színház kérdéséhez*” szól hozzá. A cikkíró lényegbetekintő megállapításai nekünk is értékesek. Az ember az élet kétféle felfogását rejti magában. Az egyik a mindennapi életre vonatkozik: ez sokszor szürke, közönyös megunt; a másik rejtett élnik, mely a szép, a felemelő után vágyódik és örül, ha azt megörökítve látja. A színház ezt a nemesebb ént hazug táplálékkal csá-

bitja, az operettek üres mesterkedésé-
vel, a közönség pedig egy darab ideig
kap rajta. De csak egy darab ideig!
Az ember nemesebb énje vágyódik a
súlyosabb, tartalmasabb szellemi táplá-
lékra, szívesen veszi, ha a színházak
ilyent is nyújtanak. A színházak vezetői
pedig ne panaszkodjanak, ha könnyelmű
játéktervük mellett üres nézőtér előtt
kell fajsúlytalan darabjokat előadni.

Érdekes megállapításra jut *Erwin
Reisner* „*A nyelv varázsa*” című érte-
kezésében. A film és legújában a
rádió elterjedése az élő szó értékes-
tésének veszedelmével fenyeget. Mind
kétő önmagában ellenmondást rejteget,
mert a filmművész színdarabot játszik
közönség nélkül, a rádió előadója szó-
noklatot tart halgatóság nélkül. Az élő
szó eddig is elég nagy veszedelembe
jutott azáltal, hogy a papír holt bús-
tyája mögé rejtették. Az újságíró poli-
tikai szónoklatot tart papíron, ez pedig
sohasem fog úgy hatni, mint az élő szó.
Szent Pál csak akkor írt levelet, ha
annak egészen különleges szükségét
látta, egyebekben pedig előszóval mon-
dotta el tanítását.

A mi közönségünk megiszivlelésére
is érdemes az, amit *Otto Brattskoven*
„*Építőművészet és jelenkor*” című ér-
tekezésében mond. A közelmúlt és jelen
építészete a legművészetlenebb lehe-
tetlenségek és ellenmondások tömegét
tartalmazza. A ma építetől nagyobb-
szabású építkezéseknél történelmi stílus,
kisebb, család építkezéseknél pedig
„mutató” kivált követelnek. A törté-
nelmi stílus a legnagyobb ellenmondás.
Egyszerűen kifejezve: a gót stílus jó
volt a középkorban, a renaissance az
újkor elején, stb. Mindenki a maga
sajátos anyagával annak megfelelő for-
mák között dolgozott. Ha mai anya-
gunkkal (vassal és betonnal) gót stílusú
épületek készülnek, akkor ellenmondunk
anyagunk természetének. A szerző sza-
valhoz hozzátesszük még ezt: aki ma-
napság pl. templomot történelmi stílus-
ban épít, az vétkes könnyelműséggel
elapazarolja a pénzt oly épületekre, mely-
nek művészetlensége előre teljesen
bizonyos. Aki, mint építető, meg akarja
örökíteni a nevét, ne engedjen más
alkotni, mint ami az anyag természetének
megfelel. Itt a második pont!
Az utolsó évtizedekben hazug építő-
stílus terjedt el. Minthogy sajnálták a
pénzt nemesebb anyagra, azért a követ
betonnal, sőt silány bádoggal hamisi-

tották. A modern nagyvárosok stralmas
bérpalotái kelendő példát nyújtanak. Mű-
vészi körökben hamar észrevették a
veszedelmet és — bár lassan — siker-
fűlt kiküzdni az anyagyszerűségét.
Ennek lényege pedig ez: a fa-fa, a
cement-cement, a vakolat-vakolat és
csak az legyen, semmi más.

Vonzó közlemény *Josef Marlin élet-
rajza*. A tehetséges költő 1824-ben
született és már 27 éves korában megh-
halt. Életrajza a 48 előtti időknek élénk
vázolása, önmagában bizonyíték arra,
hogy írójának valóban művészi tehet-
sége volt. Szinte csodálatos, hogy ennek
az írásnak hetven esztendőig kellett
hevernie, míg végre teljes közlése meg-
valósulhatott.

Dr. Hermann Haas „*Az operett mint
műalkotás*” című cikkében elismeri
ugyan az operett jogosultságát, de
súlyosan kifogásolja annak sablonos
szövegkészítését. Az operett ebben az
alakban elszakadt attól a műfajtól, mint
aminek igazán lennie kellene. Az ope-
rett a könnyű, népies zene művelésére
lenne hivatva, mai alakjában azonban
lélektelen művirág, elvont átlagzene,
melyet szövege még gyötrelmesebbé
tesz.

Ezzel még távolról sem merítettük ki
a három füzet gazdag anyagát. Érde-
mes cikkek pl. a következők: *Heinz
Döpp-Vorwald* „*Testgyakorlás és tánc*”,
Alfred Pomarius „*Filozófia és élet*” és
Erwin Reisner jeles ismertetése *Edgar
Dacqué* munkájáról; *Viktor Bickerich*
„*Waldemar von Baussnern*”-t, a jeles
zeneszerzőt mutatja be. *Dr. Paul
Honigsheim* cikke a német ifjúsági
mozgalomról és *Otto Folberth* szelle-
mes gondolatai is figyelemreméltók.

Minden füzetet élénk szemle- és kri-
tikai rovat zár be. Ez utóbbiban sehol
sem láttuk hangsúlyozva, hogy „kritika
kell ide, de erős, de kérielhetetlen”,
ellenben annál erős-kérielhetlenebbül
megmondotta mindenki a maga véle-
ményét.

Ez a jeles folyóirat alkalmas arra,
hogy magyar közönségünkben is tar-
talmas gondolatokat hintsen el, s így
felhívom rá a németül is értő értelmisé-
günk figyelmét. (Szerkesztősége: Brassó,
Flachszele 31).

Dr. Rajka László.

REVUE DES ETUDES HONGROISES ET FINNO-OUGRIENNES.
Deuxième Année No. 2-3.

E szép hivatásu, kitérő folyóiratnak nemrég megjelent füzetéről a következőkben számolunk be: *Tronchon Henrik: Helvétius (Az elméről) egy magyar voltairónus megítélésében* c. tanulmánya galántal gr. Fekete János nyilatkozatait ismerteti Helvétiussnak a maga idejében sokat támadott művéről a magyar grófnak egy fiához írt kiadatlan levele alapján. — *Sauvageot Aurél: A magyarság eredete.* A szerző a múlt évfolyam 1. számában kezdett hasonló című tanulmány befejezéséül ismerteti a gróf Zichy István munkája körül keletkezett vitát. — *Eckhardt Sándor: „A társadalmi szerződés” Magyarországon.* Rousseau nevezetes művének első magyarországi fordításai, hatása a korabeli magyar jogtudományra, filozófiára s főként a „felvilágosodás” irodalmára. — *Melich János: Pozsony, Pressburg, Bratislava.* A szerző rámutat Chaluppeky és Weingart pozsonyi cseh-szlovák egyetemi tanárok súlyos tévedésére Pozsony új nevét igazolni akaró cikkeikben. A *Bratislava* név sovínizmus terméke, melynek a történelemben semmi alapja sincs. — *Hómann Bálint: A magyarság eredetéről szóló újabb tanulmányok.* Összefoglaló ismertetése a kérdés nagyjelentőségű újabb irodalmának. — *Nagy József: A bölcsészet Magyarországon.* Rendszeres áttekintés a jelenkori magyar bölcsészeti irodalom jelentősebb alkotásain. — *A Notes et Documents* rovatot *Bergson* felhívása vezeti be a magyar tudományos intézetekhez a szellemi termékek kölcsönös kicserélése ügyében. — *Eckhardt Sándor: Ronsard dunai származása.* A kérdésre vonatkozó hipotézisek ismertetése után kifejti, hogy a 16. század e jeles francia költője lehetett a dunai származású, anélkül, hogy idegen (nem francia) eredetű lett volna (nevezetesen magyarországi, romániai, vagy bulgárial francia telepesektől). — Említtendők még e rovatból: *Birkás Géza: A magyarok említése a Roland-énekekben.* *Weber Arthur: Barcsai Ábrahám két francia nyelvű költeménye.* *Rácz Lajos: Pierre de la Ramée logikája Magyarországon.* — *A Kritikai rovat*-ból megemlítjük Miskolczy Gyula és Pais Dezső vitáját Jorga Miklóssal; *Chotsy Frank*, a genfi *Conservatoire*

populaire igazgatója alapos és kimerítő ismertetését *Bartók Béla* és *Kodály Zoltán* népdalgyűjteményéről. *Eisenmann Lajos: La Hongrie contemporaine* (Paris, 1921), bírálja Miskolczy Gyula; *Ruyssen Th: Les minorités nationales d’Europe et la Guerre mondiale* (Paris, 1924.) bírálja D. A.

Dr. Csúry Bálint.

A LEGUJABB FRANCIA IRODALOM HATÁSA KÜLFÖLDÖN. (*Nouvelles littéraires.*)

Franciaország többé-kevésbbé mindig azt hitte magáról, hogy az esprit gaulois versenyen fölüli a földteket, ha tollról és papírról van szó. Ez annyit jelent, hogy Franciaország a maga legegényibb területeinek nézte a helikont berkeket, ahol sok mindenki megfordul s időnkint tehetséges amatőrök is mutatkoznak, de azért a muzsák minden kegye övé marad, a csók az ő homlokát érintette, s a muzsák csókja nem vándorodik, amely országról-országra száll, már az csak ott marad az IIs de France népénél. Ez a felfogás külföldön is igen sok helyt meggyőződéssé csontosult s a legtöbb ország Páris felé néz nemcsak női kalapokért, hanem irodalmi modellekért is. Franciaország, amikor lehet, szereti is dokumentálni ezt a tényt a világ előtt. Ennek a bizonyítéka az a körkérdés is, amelyet Eduard Ramond intézett a világ minden országához még 1924-ben. Lehet, hogy már idejét is multa beszélni erről, de talán mégsem érdektelen tudomást venni a feleletekről, mert igen sokszor tanulságosak és sok mindenről tájekoztatnak.

Ramond érdeklődése a következő pontok körül forgott: minő befolyása volt ott a mai francia irodalomnak? Növekvőben van e ez a befolyás, vagy csökkenőben? Milyen területen mutatkozik: drámában, regényben, költészetben vagy esztétikában? Milyen iskola képviseli a francia szellemet? Mely francia írók a legkedveltebbek? Ramond minden országban egy egy tekintélyes írórt kért fel véleményadásra s aztán a Nouvelles littéraires-ben közölte a válaszokat. Ezek a feleletek nagyon relatív értékűek, mint minden emberi vélemény, és sokszor annyira szubjektívek, hogy Franciaországban égnek meredek mlattuk a szemöldökök. És ez nagyon

természetes. Mert a kérdésnek vannak olyan részei, amelyekre csak ötletszerűleg lehet felelni. Ha pl. az a kérdés, hogy ki a legismertebb író? — mindenki a könyvkereskedésekhez fordul adatokért s akkor bizonyára kétségbeejtő megállapítások szűrődnek le eredményképpen. Eszerint a kritérium szerint pl. Magyarországon a legismertebb német írók Goethe, Schiller és Courths Mahler, mert nincs könyvkiirat náluk nélkül. Ha ellenben azt kérdezzük, hogy ki a legkedveltebb író, akkor mindenki a saját egyéni véleménye szerint nyilatkozik. Ilyenféle feleletek érkeztek a *Nouvelles littéraires* szerkesztőségébe is. De máskülönben is érdekesek ezek a levelek. Mennyi hűség, elfojtott gúny, kapaszkodás, nagyképszerűsködés, felkiálkozás húzódik meg a sorokban! Dehát emberek vagyunk . . .

Kezdjük mindjárt a nagy ellenlábassal, Németországgal. *Keyserling* gróf felel elég elutasító gesztussal: nem lát semmi új lendületet a Rajna keleti részén. Ez annyit jelent, hogy ott nincs mit keresnie Franciaországnak. Némileg érthető ez a merevség *Keyserling* részéről. Hiszen *Keyserling* és társai nagyon is keletre mentek inspirációért. *Ex oriente lux!* A nyugati égbolt nekik nagyon sötét, ők onnan nem várnak világosságot. Sokkal megértőbb és igazságosabb *Ernst Robert Curtius* válasza. Szerinte a szellemi élet megindult, Németország érzi, hogy lépést kell tartania a francia irodalommal. *Keyserling*nek orientálizmusa csökkenőben van, ami azt jelenti, hogy Németország átfordítja szemét a nyugati mezőkre. A háború előtt *A Glde. Romain Roland*, *P. Claudel*, *Charles-Louis Philippe*, *André Spinaès*, *Charles Péguy*, *Francis Jammes* voltak Németországban a legkedveltebb francia írók. Eza csoport aztán kibővült *Proust*, *Valéry*, *Duhamel*, *Barbusse*, *Rivière*, *Thibaudet*, *Larbaud* és *Carco* nevével, de ez a névsor sem teljes. A nevek azonban nem hatást, vagy befolyást jelentenek, erről *Curtius* sem tud számot adni. Nagy magasztalással szól ugyan a francia szellemről, de tényleges hatására nem tud rámutatni. Szerinte a francia szellem gazdagabbnak látszik, mint meghatározásai, s legérzékenyebb ez a szellem ott, ahol francia, anélkül, hogy tudnák. Senkit sem említ azonban, akin a francia szellem legalább ilyen önüdatlan formájában is jelentkeznek. Meg kell jegyez-

nem, hogy az összes megkérdezettek közül *Curtius* látszik a legtájékozottabbnak a mai francia irodalomról s a legújabb francia írók értékéről.

Angliának *Shaw* a tolmácsolója. Kétségtelenül nagy név, de nem ilyen természetű kérdésekben. *Shaw* t. i. saját vallomása szerint nem olvas modern könyvet, vagy csak nagyon keveset, így hát irodalomtörténeti kérdésekben alig lehet illetékes és megbízható véleménye. Ez meg is látszik feleletén. Minden felelet egy-egy hideg zuhany: Angliában nincs semmi nyoma a francia hatásnak. Ezelőtt negyven évvel *Zola* befolyásolta *George Moore*-t, tíz évvel később *Anatole France* *A. B. Wakley*-t, azóta — semmi. Annyira semmi, hogy még az angliai francia újságok is kétségbeejtően elamerikalasodtak. A francia írók közül *Shaw* *Mollère*-t olvassa, s úgy találja, hogy a mostani írók nem hasonlítanak hozzá, nagyon részletezők és internacionálisak. Némileg mérsékli *Shaw* lekicsinyléseit *Zangwill* válasza, mely szótlen Angliából jön s egyben a zsidóság szimpátiájának hangadója. Szerinte az olyan írók, mint *Proust*, kezdenek csodálókat találni, s nincs francia író, akinek ne volnának legalább kis körben tisztelői. Azonban még *Zangwill* is azt hiszi, hogy a francia irodalom kezd veszíteni befolyását, pedig csak sajnálni lehetne, ha Franciaország éppen most szűnnék meg világosságot terjeszténi, mikor legnagyobb szükség van a világosságra. *Zangwill* jótékony prezenccének hatását növeli a skót *Grieve* felelete, amely sok újat és meglepőt mond nekünk. *Grieve* és *James* a skót irodalom két nevezetese. *Grieve* az ultramodern törekvések harcosa, s a politikában egyik főemvere a separatiztikus politikának, amely szabad skót államot akar. A francia befolyás attól függ, mondja *Grieve*, ha a franciák elismerik, hogy a skót irodalom különbözik az angoltól s nem Londont nézik irányadónak. Mi elkülönült nemzet lettünk önálló irodalommal. A fiatal írók minden erejüket megfeszítik, hogy megsemmisítsék a skót irodalomban az angol befolyást. Ez a nyilatkozat sok tekintetben új dolgokat mond nekünk. Eddig csak ír separatizcióról tudtunk, de skót elszakadási törekvéseknek nem hallottuk híreit. És külön skót irodalomról nem beszéltek, mert a skót a tágabb értelemben vett angol nyelvnek egyik nyelvjárása. Most

azt látjuk, hogy már Angliában is megindult nyelvben, irodalomban, politikában egyaránt az az önállóságra való törekvés, amely annyi hullámot ver a kisebbségi országokban s úgy látszik egyáltalán nem akar Melo Franco asszimilációs törvényéhez igazodni.

Olaszországban sem nagyon érezhető a francia befolyás *Margharita G. Sarfatti* szerint, legfennebb a regényben, mert ott mindig a franciák fognak uralkodni a lelkeken. Lírában azonban nincs nyoma az idegen inspirációnak. Az olaszok csak saját szívükből olvasnak. A kritikusok és esztétikusok főleg olasz gondolkozókra támaszkodnak, s ha idegen hatásról lehet szó. Inkább az angoloké és németeké érezhető pl. Hegelé. Hegel! — s a francia szemek csodálkozásra tárgulnak: c'est bien loin! —

Épen ilyenforma érzéseket kelt *Frances G. Gibbes* információja az Egyesült Államokból. Gibbes szerint a francia befolyás most sokkal erősebb, mint bármikor ezelőtt. Ami őt illeti, őt legjobban érdekelték Rostand, Romain Rolland és Anatole France. Erre De Bury azt jegyzi meg a *Mercure de France*-ban: ez lealázó ránk nézve... Bizonyára lealázó Franciaországra nézve, ha az Egyesült Államokban még csak Rostand-nál, Romain Rolland-nál és Anatole France-nál tartanak. Hiszen a triász legfiatalabb tagja: Romain Rolland is most fill hatvanadik születésnapját. És még hozzáteszik: sohasem volt oly erős a francia befolyás, mint most! Hát ez sértheti ugyan a franciák hitúságát, de elvégre ismerni kell az amerikai irodalmi viszonyokat. Amerika puritanizmusa nem enged még semmi-éle szabad kirándulást erkölcsi téren. Bechhofer Roberts beszélt el *Literarische Wiedergeburt in Amerika* c. tudósításában (*Europäische Revue* 1925 dec. 11.), hogy James Brauch Cabell művét (Jurgén) az American Society for the Suppression of Vice (Bűn kírítási társaság) ügyesség elé állította mint erkölcstelen, mert még a — hálónget is emlegetik benne. Ilyen körülmények közt lehet gondolni, hogy a könnyű francia hedonizmus aligha élhet meg a komoly amerikai levegőben. A klimatikus viszonyok még Canadában sem kedvezőbbek, pedig köztudomásu, hogy a kontinensen három gyarmatállama van a francia irodalomnak: Svájc, Belgium és Canada, ahol francia az irodalmi nyelv s ahol természetesen tartják a kapcsolatot az

anyairodalommal. De azért Canadában is a bostoni felfogás receptje szerint igazodnak az olvasnivalók. Olvasnak fő regényeket, tiszteességes költészetet, orthodox egyházias történeteket. Bourget, Bazin, Bordeaux, Goyau, Mercier, Louis Bertrand forognak az olvasók kezében. A drámaírók közül Bernstein, Bataille, Coolus, Kistemaekes a gyakoribbak. A drámaírókat különben nem kultiválják, nincsenek is most kiváló drámai művek a francia irodalomban és a „színelgázgatók mindentűnt dísznök, emberi szenvedélyek kizsákmányolói.“ Bury ezt jegyzi meg reá: mi mindent nem tehet a vallási tirannizmus egy nép elbutítására.

Nem is említem Belgiumot és Svájcot külön, elég, ha tudomásul vesszük a referensek értesítését, hogy sohasem volt oly erős a francia befolyás, mint most.

Hasonló jelentést olvasunk Románláról is, ahol *Bibesco* hercegnő szerint mérhetetlen a francia hatás és ez nő napról-napra a társadalom minden rétegében. Lehet, de azt hiszem, hogy épen az irodalomban, vagy legalább a költészetben csökkenés várható. Emil Riegler rövid beszámolója: *Neue rumänische Lyrik* (*Europäische Revue* 1925 jul.) legalább is azt mutatja, hogy vannak Reiner Rilke, Bodenstedt stb. tanítványok és vannak eredetiek, a nemzeti tradíciók folytatói is, s ez idővel eredetibb útra vezethet.

Hasonlóképen nagy a francia irodalom befolyása Peruban. *Ventura Garcia Calderon* ír róla, aki érzését, kultúrája, művel alapján a francia írók közé számít. Peru a latin Amerika, mondja, íróink jobban ismerik Versailles-t, mint a hazai erdőket. Melyik iskola reprezentálja a francia hatást? Valameny! A legkisebb francia író is szívesen olvassák.

Még a távol keleten is megtaláljuk a francia szellem rezonánsait. Chinában pl. *Tsen-Tsuning* chinai tudós szerint különösen a regényben csodálják a francia szellemet s a franciákat nézik a modern regény mestereinek. Persiában a francia az első idegen nyelv, amelyet tanítanak. *Ali Nô-Rouze* újságró és kritikus szerint az újságok már annyira tele vannak francia szavakkal és kifejezésekkel, hogy a nép nem is érti meg. Az intelligens közönség olvassa *Voltaire-t, Rousseau-t, Dumas-t, Hugo-t, Zola-t, Mauppassant-t, Loti-t, Anatole*

France-t, Leblanc-t, Leraux-t. A modern francia irodalom azonban teljesen ismeretlen. Az örményeknél meg éppen mély hatása látszik a francia irodalomnak a XIX sz.-ban. Így mondja ezt *Tschobanian*. Nehány író francia nyelven bocsátotta világgá szerzeményét. Éppen most mutatkozott be két írónő francia nyelven, Párisban: Hovian költeményét adta ki, Dorlad pedig regényét. De már előttük Armen Ohanian két szép könyvet írt franciául.

Nem nyomozható ki a francia befolyás Lettoniában. Lettonia t. i. kezdetől fogva német befolyás és protekció alatt áll, csak 1910 óta kezdenek a francia írók is szóhoz jutni. An France, Flaubert, Lotfi, Verhaeren az ismertebbek. 1918 óta Lettonia független. Az írók válogatott csoportja csodálja a franciák világosságát és formaérzékét. Különösen azt támulják, hogyan tudják a legkomolyabb dolgot is könnyű, derűs stílusban előadni. Jules Vecozols közlése.

Stefan Zweig szerint Ausztriában csökkenőben van a francia befolyás, de nem annyira az irodalomban, mint inkább a társadalomban. Irodalmi téren különösen a dráma érezteti a francia hatást. Az a baj azonban, hogy nem Claudel s a komoly írók jutnak szóhoz, hanem a boulevard-ok hősei. A. France halála óta Roman Rollandnak van legnagyobb tekintélye. Proust, Duhamel még nincsenek eléggé elterjedve.

Mindenesetre nagyon érdekes, ahogyan a csehok látják a nagy mindenséget az ugorkafa árnyékából. Szerintük Franciaország és a világ — majdnem ugyanaz. Vagyis helyesebben: Franciaország és a világ ugyanaz lenne, ha nem volna Csehszlovákia is. Így Franciaország csak a világ fele. Érthető már most, hogy nagy a vágy a világ másik fele iránt, s nagyon szeretnék, ha Franciaország is megértené őket. Mert ők értik magukat — és csehek maradnak minden téren. Körülbelül ilyenformán értem *Richard Weiner* feleletét.

Záradékol egy kedves, naiv, igaz és őszinte választ. *Lagerlöf*-öt is megkérdezték Svédországra vonatkozólag. Ezt írta: bizonyos, hogy a francia irodalmat Svédországban is szeretik; ő azonban egész éven át — vidéken tartózkodik.

Rass Károly.

TERMÉSZETTUDOMÁNYI SZEMLE.
A komoly és megbízható természettudományos folyóiratok legújabb tudósításai a következő igen érdekes természettudományi újdonságok felsorakoztatását teszik lehetővé:

1. A világegyetemről alkotott fogalmainkat a tudomány legújabb állásának megfelelően alakítja az időnként felvetendő kérdés: *jelenleg melyik a legnagyobb, a legfényesebb és melyik a tőlünk legtávolabb eső csillag?*

Az eddig megfigyelt legnagyobb csillag az *O Ceti* vagy *Mira Ceti*, tehát egy *Mira* változó. Átmérőjét 1925-ben Pease tanár mérte meg a Michelson-féle interferométerrel s 476 millió km.-nek találta. Az *O Ceti* átmérője tehát csaknem a Mars-pálya átmérőjének felel meg, azaz ebben az órás csillagban kényelmesen keringenek a Merkur, a Vénus és a Földünk a csillagtest központjába helyezett Nap körül. Az *O Ceti* az eddig ismert legnagyobb vörös órás csillag, mivel az első mérés a Michelson-féle interferométerrel az α Orionis átmérőjéül csak 386 millió km-t eredményezett.

Az eddigi legfényesebb csillagra szintén 1925-ben *Shapley* bukkan rá a tőlünk százezer fényév távolságra fekvő megallaniál felhő N. G. C. 1910 nyílt csillaghalmazában. Neve: *S Doradus*. Ugyancsak változó csillag. Az *S Doradus 14 fényességi osztállyal fényesebb mint a Nap*. Átmérője valamivel nagyobb, mint a Föld átmérője s *összsugárzása körülbelül hatszázezereszerese a Nap összsugárzásának*.

A tőlünk legtávolabb eső csillagot az *Andromeda köd* Cephelidáknak nevezett csillagai között kell keresnünk. Ezek különös viselkedésükkel elarúlják tőlünk való távolságukat. S az eredmény? *A Cepheidák 950 ezer fényév* távolságra vannak tőlünk*. Ebből az is következik, hogy a világegyetem átmérője legalább 1 millió fényévre tehető.

2. „Legalább“ 1 millió fényév a világegyetem átmérője — mondtuk, mert e kijelentésnél óvatosnak kell lenni.

A legújabb *Hagen-Russel-féle kozmogonia* szerint ugyanis (V. ö. Olasz, Világproblema 18—19. l.) a világegyetem a csillagászok rendelkezésére álló részét (Tejút) sötét ködtömegekből

* 1 fényév = 9 billió 460 millió 800 millió kilométer.

álló kozmikus képződmény (Ködút) veszi körül. Azaz nem tudjuk, nem tudhatjuk, mekkora a sötét ködömegek-ből álló rész átmérője. Pedig ez a Ködút is a világegyetem egyik alkotórésze, akárcsak a Tejút.

A Hagen—Russel-féle kozmogonia, melynek előbb említett következtetéselt Hagen világhírű jezsuita pater (Róma, vatikáni csillagvizsgáló) és Ópik (Dorpat) sötét ködökön végzett megfigyeléssel támogatták, legújabbban erős valóságon megy keresztül. Wirtz C. az Astronomische Nachrichten-ben, Shapley a Harvard College csillagvizsgálójának Circularjában saját megfigyeléseik alapján kétségbe vonják a sötét ködömegek oly nagy mértékben való jelenlétét, mint ezt Hagen és Ópik feltételezik. Mindamellett felsorakoztatott anyaguk és érveik még nem elegendők a Hagen—Russel-féle elmélet megdöntésére s a jövő títka: vajjon Hagen és Ópik vagy Wirtz és Shapley lesznek-e győztesek a kétségtelenül nagyjelentőségű szellemcsatában.

3. Eiffel Gusztáv francia mérnök (1832—1923) a múlt század nyolcvanas éveiben hatalmas, 300 méter magas tornyot emelt a párisi Mars mezőn, mely a Föld legmagasabb építménye. Az Eiffel torony újabbban nagyjelentőségű rádióállomás is, mely éppen magassága folytán rendkívül alkalmas a drótnélküli távratozásra és távbeszélésre, különösen pedig a tudós és a kivatcst külföld részére leadandó pontos idő-jelzések, rádióhírek stb. továbbítására.

A németek régi vágya teljesedett be 1925 őszén, midőn elkészült a könlgs-wusterhauseni Heneff-torony, az Eiffel-torony német vetélytársa.

Jelenlegi formájában mindössze 230 méter, azonban az idén 50 méterrel emelni fogják s így a rajta elhelyezett vasponzával csaknem eléri majd az Eiffel-torony magasságát.

A Heneff-torony súlya mindössze egy tízedrészre az Eiffel-torony súlyának. Az előbbi hétszáz, az utóbbi hétezer tonna. Továbbá a német Heneff rendkívül kevés pénzbe került a francia Eiffelhez viszonyítva. Az Eiffel-torony költségének csak hét százalékába, bár a legmagasabb igényeket is kielégíti s az Eiffel-lel mindenben fölveszi a versenyt.

A Heneff-torony rádió-antenna hordozó s legfelső része maga az antenna; legértékesebb butodarabja a Berlin

mellett fekvő könlgs-wusterhausen-rádió nagyállomásnak, melyet a német tudomány, szorgalom és áldozatkészség szerény hadi rádióállomásból fejlesztett ki figyelemre méltó alkotássá.

4. Mint a Pásztor-tűz-ben már röviden jelezte, 1925 nagyjelentőségű eseményeket hozott a relativitáselmélet körüli harcok viselőinek.

a) Az általános relativitáselmélet szerint a Nap és a csillagok szinképvonalai a megfelelő földi fényforrás szinképvonalaihoz képest a vörös vég felé eltolódva mutatkoznak. „Ha e szinképvonalak eltolódása nem létezik, — mondotta maga Einstein, — az általános relativitás elve nem lenne fenntartható”.

Egy ideig az összes idevágó megfigyelések negatív eredménnyel végeztek. Végre 1925 tavaszán Adams W. jeles csillagásznak a Sirlus egyik kisérlőjén a szinképvonalaknak a relativitáselmélettől megkívánt eltolódását sikerült megfigyelnie s ezzel az általános relativitáselméletet sokak előtt a szó szoros értelmében vett „elméleti” rangra emelte.

b) Azonban 1925 nemcsak ilyen jó hírt, hanem rossz hírt is hozott a relativitáselmélet hível részére.

Az elmúlt évben fejeződött be ugyanis a híres Michelson-féle kísérlet megismétlése a Mount-Wilson-en (Kalifornia), melynek eredményét a tudós világ feszült figyelemmel várta.

Tudvalevőleg a relativitáselmélet, mint pillérre, a Michelson-féle kísérlet sikertelenségére (negatív eredményére) épül, melyen a kísérlet eddigi megismétléssel mitsem változtattak. A legújabb, a Mount Wilson-en megjejtett kísérlet azonban sikerült, bár Miller szerint minden hibaforrást kizártak. E föltűnést keltő, nem várt eredmény hírére többen, így Silberstein is a Nature-ben (1925. 798 l.) bejelentették a relativitáselmélet klmulását. Viszont a relativitáselmélet hível (Thirring Hans, Weber, Joos stb.) számtalan kifogást emelnek a Michelson-féle kísérlet legújabb megismétlése ellen; hivatkoznak a Michelson-féle kísérlet testvér-kísérletének, a Trouton és Noble-féle kísérletnek az elmúlt ősszel, a Jungfrauhágon (3500 m.) történt megismétlésére, mely akárcsak az első, nem sikerült.

Valószínű, hogy az amerikai áldozatkészség (ha a kísérlet megismétlése a Mount Wilson-en nem történt kielégítő

módon) lehetővé tesz egy, a közeljövőben megejtendő mindenképp elfogadható megismétlést, hogy tudjuk már egyszer: *beszélhetünk-e komolyan a relativitáselméletről?*

5. A múlt év vége felé az Aletschgleccseren (a Jungfrauházig közelében) Kolhörster berlini természetbúvár kísérleti ballon-ok segítségével kimutatta, hogy légkörünk magasabb rétegeiben olyan sugarak találhatók, melyek áthatoló képessége minden más eddigi sugarakét meghaladja. Ezért a tudományos világ „X-en-túli sugarak”-nak nevezte el Kolhörster sugarait. A felfedezés nagy föltűnést keltett s a világhírű amerikai fizikus, Millikan is, a Pikeas Peak-en kísérleteket végzett az „X-en-túli sugarak” létének és természetének földértésére. Millikan, mint a *Proc. Of The Nat. Acad. of Sciences* hasábjain a múlt hóban jelent, mindenképpen azonos eredményekre jutott, mint Kolhörster, így az „X-en-túli sugarak” létezésében nincs okunk kételkedni.

6. 1926-ban áll *Planck Max* berlini fizikus „kvantumelmélete” föllállításának negyedszázados évfordulóját. Planck annak idején a tapasztalati úton nyert sugárzási képlet magyarázására állította föl elméletét, melynek lényege: *a sugárzó energia nem tetszőszerinti kis részekben, hanem csakis pontosan meghatározott mennyiségekben adható le illetve vehető fel.* Eleinte nagy ellenszenvvel fogadták elméletét, mely ma nagy hatással van egész fizikai világképünkre, amennyiben kifűnt, hogy jelenlősége nem szorítkozik eredeti alkalmazási területére, hanem a fizika nagy részét uralja. A kvantumelmélet kiépítésében Planck-on kívül több jeles fizikus, így főleg *Bohr Niels* is részt vett. Ő volt az, aki a kvantumelmélet föltevéselt bevezette a modern atomfizikába, mely tettevel természetesen nemcsak a modern atomfizikára, hanem a kvantumelméletre is termékenyítő hatással volt. A kvantumelmélet még nem befejezett s nem minden ellentmondást nélkülöző elmélet, mégis jelentőségét, jövőjét letagadni már nem lehet.

P. Olasz Péter S. J.

KORUNK. Havi szemle. Szerkeszti: Dienes László. Kolozsvár, I. évf.

I. szám. Ez év februárjában indult meg ez az új folyóirat, melyet azzal az érdeklődéssel vártunk, amely ma itt

minden írást és minden akaratot megillet. A szerkesztő beköszöntő cikke a problémává málloított és a forradalmak förgategében megforgatott régi kort és a belőle formálódni kezdő új kor jelenségeit elemezgeti. Megállapítja hogy a régi „társas együttlésl formák (ezt csakis a *család*, a városok, falvak, államok eddigi formáira értjük) alkalmatlanoknak bizonyultak az embernek emberhez való viszonyát kielégítően megoldani; a „régli hiték” (ezt csakis a jelenleg fönnévvő pozitív vallásokra, a katolicizmusra és protestantizmusra különbözö ágalra érthetjük) olyan k, amelyekben ma már *nem tudunk hinni.* Ez a két megállapítás rávilágított arra a szellemre, amely a „*Korunk*”-at útnak indította. Ez a forradalom, a lélek forradalmának a szelleme. *Dienes László* lelkében rombadőlt a „régli” világ és újat keres, amelyben nem az eddigi „társas együttlésl formákban” és nem az eddigi vallásokban, „régli hitékben” él az ember. Ő tehát a lélek és a világ továbbli forradalmait várja, mely halomba dönti az eddigi lelki és fizikai életformákat. Ezzel a forradalom tüzeiben égő lelki szemmel lát ő maga körül mindent és így nem veszi észre, hogy a világnak mai állapota nem az egészséges fejlődésnek egy foka, hanem beteges tünet, *ldz*, amely föltartóztatja a világot egy darabig a fejlődésnek azon az útján, amelyet megjelölt neki az Isten. *Dienes László* erejét mérhetetlenül meghaladó feladatra vállalkozott, mikor „Európa mai *papiros-egysége* helyébe az európai lélek eleven alkotó egységének” születtését akarja előmozdítani és megteremteni az „új európai kultúrát.” Az evangélium jóval előbb megkezdte már ezt és amint a kétezredes kereszténység története igazolja, annak a mélységes bölcsességgel teli krisztusi hitnek is hatalmas munkájába kerül a szabadakaratú ember lelkének megújítása

A második cikk *Czakó Ambro* tollából való: *A kereszténység és a modern élet* címmel. — Értekezésének szelleme a pozitív keresztény erkölcsstan és intézményes kereszténység ellen küzdök. Tagadja a „befejezett és kész erkölcs-tannak” lehetőségét és a ma létező keresztény egyháznak Jézustól való szándékosságát; ezek mellett hisz Jézus istenségében és az evangéliumnak Tőle való származásában. — *Dosztojevszki: Egy nevetséges ember alma* c. groteszk

elbeszélése a következő közlemény, telve gunyoros, kesernyés igazságokkal, a sötétben érző ember hangulatával: az élet értelmével és a halál gondolatával küzködő lélek képzelődéseivel. — *Dr. Elek Miklós: Korunk neurózisai* címen cikkeznek a mai kor idegbetegségeiről. Határozottan jó megfigyelő, gondolkodó elme, bár a már lejárt és túlhaladott darwinista ember-fejlődésről való elvének, a kényszerű fejlődésnek állításával sok jó gondolat ellenmondásba kerül. — *Hamburg József: A cionizmus az emberiség mérlegén* címen igazolni főrekszik az ismert zsidó nacionalizmus létjogosultságát, a nemzetközi zsidó szellemnek („a pacifizmus az emberiség szellemének“) új hontereimű munkájáról elmélkedik. — *Beder Sándor: Középeurópa gazdasági kérdését* fejtegeti, erős bírálat alá véve Benesnek a középduaal konföderáció ellen és a közép európai kereskedelmi szerződésnek mellett való állásfoglalását. — *Turnovsky Sándor* a belga proporcionális rendszer és a román választójogi javaslat között von ez utóbbi hátrányára érdekes párhuzamot.

A következő rovat „*Kultur-krönika*“ címen „*Krisnhamuriltól*, az új teozofista messiásról“ szóló ismertetése, a „*Bordeauxi könnyező Madonna*“ és a „*neworki szadizmus*“ kissé izléstelen beállításá, a „*clkk-plac*“, a szellemi összeműködés nemzetközi Intézete, a pesti szabad vallástudományi előadásokról közöl rövid és irányzatlan apróságokat a hivatást-hagyott Cz. A. tollából.

A *Szemle* rovat a szlovenszki kolcovel „*Új Lourdes*“-ot „*leplezi le*“ Jászai Oszkár utánajárasa alapján, majd a bolsevista új Oroszország közművelődési „*fejlődését*“ válaszolja — Lunacsarszki népbiztosnak igen rokonszenves jellemzésével — oly kedvező szinben, hogy — ha *Sarolea* edinburghi egyetemi tanárnak „*Szovjet oroszországi benyomásaim*“ c. könyvének épen Lunacsarszki működésére vonatkozó borzalmas adatait nem ismerjük, könnyen felmelegednénk a korántsem paradicsom-oroszág iránt. — Majd hallunk a „*zenizmus*“-ról (a japán buddhizmus egy formájáról), a kínai buddhizmus egy irodalmi termékeiről: *Warg Jih hsiu* „*Írás a tiszta országról*“; *Bagdasar*-nak a történelemtől, mint exact tudományról. *Oppenheimernek* az „*állam és a bűn*“ c. értekezéséről (a bűn fogalmának halatlannul téves beállításá); a japán-orosz

szövetség jövőjét elemeztetli; a nyárspolgár tíkire (a nyárspolgarli jellem és ezáltal a békében élő, forradalmi jelenségektől irtózzo embereknek neveltségessé tétele); *Boëtte*-nek „*önkéntesszolgaság*“-ról szóló pamfletjéről szóló apró ág; a szabad pályák válsága, az erdélyi sajtó megváltozott helyzete, a „*zeniallástmrigrig*“-nek, mint a lángelmék műveit kiváltó forrásnak ismertetése *dr. Kohn Pál* előadása után és *Moll* állásfoglalása a szellemi termelésnek ilyen magyarázata ellen.

II. szám. Czákó a Kereszténység és a modern élet című folytatásos cikkében a kornak minden vallási eltérélye-dését a katholicizmusból eredezteti: ami nem egyéb, mint a bűrökknek és a dudvának rózsatorlól való származtatása. Hangzatos, de sokszor-klcsépeit mondásokat ereszt fel új lére, közben nyilvánvalóan hamis kijelentésekre ragadtatva magát, pl. „*A kereszténység képviselői nem sokat törődnek a művészettel*“ (mintha renesszánszi papákról, kölni és kassai dómokról, pécsi bazilikáról, kolozsvári Mátyás-templomról, római loggiákról, templomi freskóinkról, vallási zene-életünkéről, katholicus oratóriumokról soha sem hallott volna.) A cikkíró, aki valaha maga is kath. pap volt, így fejezi be cikkét: „*Egészben-véve a papság szerepét akkor, midőn a kereszténység és a modern élet vonatkozásairól van szó, hátrányosnak ismertük fel.*“ Később belátva kijelentésének meg nem alapozott voltát, elismeri, hogy a papságnak valamelyes formában való létezése szükséges. — *Kassák Lajos* a formákat szétreperesztő forradalom művészetének, a *futurizmusnak* létjogosultságáról értekezik *Az új művészet el* címmel. Bár sok érdekes gondolatot vet oda, meg nem tudja tagadni neomonista elveit; tetszetős kijelentésekbe öltözteti elveit (amelyek hasonlóképen forradalmiak) és a jövő művészetének oly homályos meghatározásával áll elő, hogy az olvasó lelke egy cseppet sem lesz okosabb attól. Ebből a meghatározatlan kaotikus fogalom nézőszögéből bírál le néha vállveregető jóskarattal minden szerintünk utólréhetetlenül fenséges eddigi művészetet. *Michel Angelo*, *Dante* csak járnitanuló gyermek a művészet terén: míg a kubista *Picasso* kifejlődött izmos férfi hozzájuk mérve. A széptől elválaszthatatlannak tartja a hasznosságot. Az emberiség lángelméitől alkotott „*esztétikai*

szépfogalmat egyetlen porcikájával sem kívánja," kimutatva ezzel anyagelvi gondolkodását. Tagadja a titokzatost, nem számolva azzal a határtalanul termékeny Igazsággal, hogy minél intelligensebb az emberi lélek, annál határozottabban látja az Élet titokzatos-ságát és a művészetekben a reálisoknak ideálizálódását. — *Ligeti Ernő* „A demokrácia válságáról és a diktatúrákról” elmélkedik. Amit a katolikus Egyház fennállása óta tanít mindenféle világ-áramlattal szemben, hogy t. i. a *család* formájában mutatta meg az Isten, milyennek kell lennie az emberileg-lehető eszményi államformának: Ligeti is — bár nem ilyen határozott alakban — ugyanerre a következtetésre jut. *Atyai diktatura*, meleg szigor, a férfijellem kiválóságait tartalmazó kormányzat az állami élet boldogulásának klapadhatatlan forrása. Hogy milyen rendszer, milyen gyakorlati élet alkalmas ilyen államfő nevelésére és államkormányzat kialakítására: arra nekünk könnyű a feleletünk — *Guidony* „Dizzy” izléstelenségekkel és képtelenségekkel teell novellája az amerikai nábobnak „Szamár” örökségéről, nem nyeresége még a *Korunk*-nak sem. — A szemle-rovat érdekessége Tolsztojnak Román Roland-hoz intézett levele, az Amerikai Plutokrácia, Pethő Sándor magyar publicisztának „Világostól Trilanonig” c. mun-

kájáról szóló nem egészen elfogultlan ismertetése és dr. György Lajos bibliografiájának méltatása.

E folyóirat, bár tetszetős formában és gazdag tartalommal jelent meg, nem hézagbetöltésre való. Különösen nem áll róla a beköszöntőnek az a kijelentése, hogy ez a szemle a különböző világnézetek találkozó helye. Hogy lenne az, amikor egyseges világnézet aramlik minden sorából — mondjuk meg nyiltan: — a bolsevizmussal rokonszenvező oktobrista forradalmi szellem. Ismerjük is a szerkesztőknek ez irányú felfogását, amit a *Szabad Szó* egyik mult havi száma elég részletesen ismertetett. Ezzel mi nem foglalkozunk, csupán arra hívjuk fel a figyelmét, hogy az erdélyi magyarságnak jelenlegi kisebbségi helyzetében erre a forradalomrausztító, lelket ködösítő, megnyugtató és irányító gondolatokat nem adó szellemre semmi szüksége nincs. Itt építő, a mi sajátos problémáinkkal törődő törekvések kel- lenek. Célját tévesztett és sorvadásra szánt minden írás, mely itt nálunk nem ebbe a célba kapcsolódik. A *Korunk* is, ha a megkezdett uton halad, csak rozsdá lesz a kultúránkon, dinamit a meggyőződésünk fala tövénel és a kereszténységet elmállasztó törekvés.

PK.